

Mohammed

VAN PROFEET
TOT LEGERLEIDER

Marcel Hulspas

INHOUD

Inleiding	9
1 Terug naar de bron	16
<i>Wie schreef de Koran?</i>	19
2 Een openbaring in het Arabisch	22
3 De jeugd van Mohammed	34
<i>Was Mohammed een handelaar?</i>	43
4 Een waarschuwing voor de Mekkanen	46
<i>Christenen, joden en Arabieren</i>	53
5 De confrontatie	56
<i>De hemelreis</i>	63
6 Naar Medina	69
<i>Het huwelijk met Aisja</i>	74
7 Een gemeenschap gewijd aan God en zijn profeet	77
<i>Mohammed als rechter</i>	86
8 Een overval, een verandering van gebedsrichting	94
9 Oorlog op twee fronten	102
<i>De val van Zaid</i>	114
10 Strijd om de buit	117
<i>Het verhaal van de leugen</i>	122
11 Terug naar Mekka	127
12 De overval op Chaibar en de inname van Mekka	133
<i>Heeft er een vredesverdrag van Hoedaibia bestaan?</i>	142
13 Een wankel verbond	150

<i>Het schrikbewind van de profeet</i>	158
14 De expeditie naar Taboek	163
15 De dood van Mohammed	170
<i>Zou hij terugkeren uit de dood?</i>	179
Slot	184
Literatuur	187
Noten	188
Personenregister	199

TERUG NAAR DE BRON

De eerste poging om een biografie van Mohammed te schrijven, is waarschijnlijk gedaan door de hadietverzamelaar Al-Zoehri (gest. 742). Dat werk is verloren gegaan, maar we beschikken wel over de biografie geschreven door zijn leerling Ibn Ishaak (704-767). Deze biografie maakte onderdeel uit van een omvangrijke wereldgeschiedenis waarin Ibn Ishaak de plaats wilde laten zien van Mohammed in de geschiedenis van de mensheid. Het grootste deel van dat werk is verloren gegaan, maar het biografische deel (dat aangeduid wordt als de *Sira*, letterlijk ‘weg’, levenspad) is bewaard gebleven omdat dit deel uitgebreid geciteerd wordt door twee latere biografen, vooral Ibn Hisjaam (gest. 830) en ook Al-Tabari (839-923). Ibn Ishaaks *Sira* is daardoor de oudst bewaard gebleven biografie van Mohammed. Hij schiep – of reconstrueerde – in grote lijnen Mohammeds levensverhaal, zoals dat later door anderen werd overgenomen en zoals we dat nu nog kennen. Ibn Ishaak verzamelde hiervoor zeer veel verhalen en geeft in zijn *Sira* vaak (niet altijd) aan van wie hij een en ander heeft gehoord.⁷ Hij stuitte daarbij geregeld op tegenstrijdigheden, maar dat deerde hem niet. Hij laat het oordeel dan aan de lezer, ofwel: ‘God weet het het beste.’

Dat wil niet zeggen dat we Ibn Ishaaks *Sira* mogen beschouwen als een ‘objectieve’ of kritische biografie; als een poging om het leven van Mohammed te beschrijven ‘zoals het echt was’. Uit al-

les blijkt dat Ibn Ishaak een duidelijke ‘agenda’ had. Hij leefde in een tijd waarin de Arabische legers weliswaar grote successen hadden geboekt en enorme gebieden hadden veroverd, maar de door hen onderworpen bevolking was nog voor het grootste deel christelijk (of joods). Voor deze christenen en joden was de islam (ook al konden ze dat uiteraard niet hardop zeggen) niet veel meer dan ketterij. En Mohammed was in hun ogen niet anders dan een bedrieger. Ibn Ishaak kreeg de opdracht om zijn Wereldgeschiedenis te schrijven (of te voltooiën) van kalief Al-Mansoer (754-775), die er plezier in schepte om christelijke en islamitische geleerden met elkaar te laten debatteren (waarbij natuurlijk van tevoren vaststond wie er ‘won’). Ibn Ishaaks Sira sloot aan bij deze debatcultuur. Het is een apologie, een verdediging van Mohammed en de islam. Ibn Ishaak wilde aantonen dat Mohammed een échte profeet was geweest, vergelijkbaar met beroemde voorgangers zoals Mozes en Jezus, en dat de islam dus de ware religie was. Nu wist iedereen (moslim en christen) dat je een door God gezonden profeet kon herkennen aan zaken als een wonderbaarlijke geboorte, uitzonderlijke gaven, goddelijke bescherming en de nodige wonderen. Ibn Ishaak laat zien dat het leven van Mohammed hier helemaal aan voldeed.

Daarnaast moest Ibn Ishaak uiteraard rekening houden met de gevoeligheden van zijn opdrachtgever. Het kon natuurlijk niet de bedoeling zijn dat Ibn Ishaak iets onaardigs opschreef over zijn stam of zijn voorvaderen. Al-Mansoer ging er prat op af te stammen van Abbaas ibn Abd al-Moettalib, een oom van Mohammed, en deze Abbaas speelt in de sira op een cruciaal moment een belangrijke rol. Dat zal geen toeval zijn.

Maar naast apologeet van de islam en onderdaan van Al-Mansoer was Ibn Ishaak zeker ook een vakkundige geschiedschrijver. Zijn Sira bevat veel fascinerende verhalen die ongetwijfeld dateren uit de tijd van Mohammed en die, wanneer we ze zorgvuldig en kritisch lezen, veel onthullen. Vaak zien we dan dat die ver-

halen niet echt passen bij het beeld van de perfecte Mohammed dat toen al ontstond.

Ibn Ishaak is niet onze enige bron over het leven van Mohammed. Er zijn latere biografieën die interessant en mogelijk waardevol materiaal bevatten.⁸ En dan is er natuurlijk de Koran. Alles wijst erop dat Mohammeds uitspraken/openbaringen al tijdens zijn leven werden genoteerd en vrij snel na zijn dood, zo omstreeks 650, zijn verzameld en samengevoegd tot een boek. De Koran bevat geen biografische informatie maar laat zien hoe Mohammed dacht over andere religies en zijn roeping. Zaken die van groot belang zijn wanneer we zijn optreden willen begrijpen.

De 'klassieke' westerse biografieën van Mohammed volgen vrijwel allemaal het schema van de islamitische voorbeelden. De voornaamste reden daarvoor was dat Mohammed in het Westen eeuwenlang de reputatie genoot een ketter en een woesteling te zijn geweest, en in hun pogingen om dit negatieve beeld te corrigeren gingen ze te rade bij islamitische bronnen. Ze schilderden Mohammed af als een religieus genie, een charismatisch leider of een revolutionair *avant la lettre*. De laatste decennia durven onderzoekers meer fundamentele vragen te stellen. Ook is duidelijk dat hij slechts een van de velen was die de Arabieren opriepen hun traditionele goden in te ruilen voor de ene God. En op zijn geniale leiderschap valt ook heel wat af te dingen. Maar één ding staat vast: waar andere profeten faalden, legde Mohammed de grondslag voor een politieke en religieuze revolutie, eerst binnen Arabië en daarna daarbuiten. Het grote verschil was dat hij een gemeenschap van gelovigen schiep die de traditionele tribale structuren oversteeg. Deze oemma, aanvankelijk een wankel verbond, groeide na zijn dood uit tot het unificerende principe dat uiteindelijk vrijwel alle Arabische stammen deed smelten tot een onoverwinnelijke legermacht.

Dat was het unieke aan de profeet Mohammed ibn Abdallah.

Wie schreef de Koran?

Er was eens een man genaamd Mohammed. Hij woonde in Mekka, een stad met een belangrijk heiligdom, de Kaäba. Deze Mohammed begon vanaf zijn veertigste goddelijke openbaringen te ontvangen die uiteindelijk verzameld zijn in de Koran. Mohammed werd door zijn tegenstanders uit Mekka verjaagd en ging naar Medina, waar hij uitgroeide tot een machtige leider. Uiteindelijk keerde hij in triomf terug naar Mekka en maakte hij de Kaäba tot het centrale heiligdom van zijn nieuwe godsdienst. Kort daarop stierf hij.

Tot zover in heel kort bestek het leven van Mohammed zoals ons dat door de traditie wordt gepresenteerd. Niemand twijfelde eraan dat Mohammed had bestaan, dat de Koran tijdens zijn leven (of anders kort na zijn dood) was ontstaan en dat hij een nieuwe religie wilde stichten. Niemand – tot omstreeks 1970. Vanaf die tijd begon het te gisten en te borrelen in de islamologie en verscheen er een aantal studies waarin dit vertrouwde beeld radicaal onderuit werd gehaald.

De eerste auteur die de knuppel in het hoenderhok gooide, was Günther Lüling in zijn *Über den Ur-Qur'an* (Over de Oer-Koran) (1974). Lüling analyseerde een aantal passages uit de vroege soera's in de Koran en kwam tot de conclusie dat de Koranteksten gebaseerd waren op christelijke teksten die minimaal een eeuw ouder waren dan de Koran. Deze passages wer-

den later, toen de islam al bestond, verder aangevuld en aaneengeschakeld. Het ontstaan van de Koran zou alles bij elkaar heel lang hebben geduurd, vanaf ruim vóór de komst van Mohammed tot na zijn dood.

Kort daarop publiceerde John Wansbrough zijn *Quranic Studies* (Koranstudies) (1977) en *The Sectarian Milieu* (De sektarische omgeving) (1978). Wansbrough negeerde de biografische traditie en keek uitsluitend naar de taalkundige structuur van de Koran. Volgens hem was de Koran een samenraapsel van een aantal oorspronkelijk zelfstandige profetische werken afkomstig uit een joods-christelijke 'sektarische' beweging. Omdat de Koran zo veel joodse en christelijke invloeden laat zien, situeerde hij die sekte in het noorden van Arabië (Irak, Syrië) en niet in Mekka of Medina. Ook Wansbrough beweerde dat het samenvoegen geruime tijd had geduurd. De eigenlijke Koran zou volgens hem pas rond het jaar 800 (!) zijn ontstaan. Wansbrough zette daarmee natuurlijk ook vraagtekens bij de persoon van Mohammed. Hij beschouwde deze als een verzinsel, bedoeld om de Koran van een verleden te voorzien.

Terwijl Wansbrough zijn uiterst technische studies publiceerde, kwamen Patricia Crone en Michael Cook met het veel vlotter leesbare en minstens zo spraakmakende *Hagarism* (1977). De auteurs kwamen op grond van de oudste niet-islamitische bronnen over de opkomst van de islam tot de conclusie dat de Arabische expansie na de dood van Mohammed het werk was geweest van een Joods-Arabische coalitie, die geïnspireerd werd door de joodse verwachting dat de messias spoedig zou komen. Ook zij concludeerden dat de Koran ontstaan was uit een verzameling niet-Arabische teksten, die bewerkt was om de nieuwe religie een heilig boek te geven. Patricia Crone kwam later terug van deze radicale hypothese, maar ze publiceerde vervolgens een minstens even controversiële studie, *Meccan Trade and the Rise of Islam* (Mekkaanse handel en de opkomst van de islam) (1987). Hierin maakte ze korte metten met de opvatting dat Mekka

ten tijde van Mohammed een belangrijke handelsstad zou zijn geweest.

In 2000 verscheen, onder het pseudoniem Christoph Luxenberg, *Die Syro-Aramäische Lesart des Koran* (De Syrisch-Aramese leeswijze van de Koran). Dit werk bouwde voort op de ideeën van Lüling. De auteur beweert dat een aantal duistere passages in de Koran beter te begrijpen zijn wanneer men deze interpreteert als ging het om Syrisch-Aramese tekst. ‘Luxenberg’ concludeerde hieruit dat de Koran een ‘gearabiseerde’ versie is van oorspronkelijk Syrisch-Aramese teksten. Nu werd deze taal voornamelijk gesproken in Syrië/Palestina, maar volgens Luxenberg was dat ook de voertaal in Mekka ten tijde van Mohammed.

Anno 2020 moeten we constateren dat bovenstaande werken veel belangstelling trokken, maar dat de daarin naar voren gebrachte hypothesen nooit echt school hebben gemaakt (met uitzondering van die van Crone in *Meccan Trade*). Maar ze zorgden wél voor een enorme groei van de belangstelling voor de vroege islam. Minstens zo belangrijk was het zogenoemde Sana’a Document, een zeer oude Koran ontdekt in 1972 in de Jemenitische hoofdstad Sana’a. De zichtbare tekst werd op stilistische gronden gedateerd vóór 700, maar deze was geschreven op perkament waarop daarvóór een andere (oudere, nog maar nauwelijks zichtbare) versie van de Koran had gestaan. Deze oudere tekst (*Sana’a 1*; deskundigen noemen zo’n net-niet-schoon gemaakt perkament een palimpsest) kon met behulp van röntgenstralen weer zichtbaar worden gemaakt. De tekst (deels gepubliceerd in 2012) vertoont vele kleine verschillen met de Korans uit later tijd.⁹ Een koolstofdatering van het perkament leerde dat deze geschreven moet zijn tussen 578 en 669 (95% betrouwbaarheidsinterval). Aangezien Mohammed stierf in 632, kunnen we redelijkerwijs besluiten dat de Koran niet dateert van rond 800 en ook niet van rond 700, maar ontstaan is vóór 660.

Handzame biografie van een van de invloedrijkste mensen ooit

Ieder zijn Jezus,' zei de oudtestamenticus Geza Vermes ooit. De bronnen geven geen uitsluitel. Dat geldt voor Jezus; dat geldt ook voor Mohammed. Deze populairwetenschappelijke biografie van de profeet van de islam is gebaseerd op de Koran en op de hadiet, de immense verzameling van verhalen over Mohammed, én op recente wetenschappelijke inzichten. We volgen Mohammed van zijn geboorte tot zijn dood. Welke verhalen werden doorverteld, en waarom? En hoe denkt de moderne wetenschap daarover? Welke historische figuur gaat er schuil achter de vrome vertellingen?

Marcel Hulspas komt in dit boek tot een eigen visie op Mohammed. Een man die tegen zijn wil legerleider werd en die de grootste moeite had zijn volgelingen bijeen te houden maar desondanks de wereldgeschiedenis een nieuwe wending gaf. Het is een rijk geschakeerd, genuanceerd maar ook spraakmakend portret van een van de belangrijkste mensen ooit.

Marcel Hulspas is schrijver, wetenschapsjournalist en hoofdredacteur van *Win*. Hij schreef 13 boeken waaronder *Mohammed en het ontstaan van de islam*. Zijn boek *Uit de diepten van de hel* werd in 2020 genomineerd voor de Homerusprijs.

'Ook nu zijn vooral zijn heldere beschrijvingen van de historie op het Arabisch schiereiland de moeite waard.' – *NRC Handelsblad* over *Uit de diepten van de hel*

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 978 94 019 1736 0

NUR 681

9 789401 917360